

ПОКРАСА Катерина

ад'юнкт кафедри криміналістики
та домедичної підготовки

Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ПОНЯТТЯ ТА СТРУКТУРА КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ УМИСНОГО ЗНИЩЕННЯ АБО ПОШКОДЖЕННЯМ ЧУЖОГО МАЙНА ВЧИНЕНОГО ШЛЯХОМ ПІДПАЛУ

Підпал є одним із способів вчинення злочину, передбаченого ч. 2 ст. 194 КК України [1]. Аналіз статистики Генеральної прокуратури України за останні роки свідчить про зниження кількості знищення або пошкодженням чужого майна, вчиненого шляхом підпалу. Однак відсоток нерозкритих злочинів даної категорії залишається значним. Так, протягом 2019 року, співробітниками Національної поліції України, обліковано 1035 кримінальних правопорушень за ст. 194 ч. 2, при цьому повідомлено про підозру у 101 провадженні, у 2020 р. – 935, повідомлено про підозру – у 144 провадженнях, у 2021 – 668, повідомлено про підозру у 157, у 2022 – 342, повідомлено про підозру у 97, за січень-квітень 2023 – 146, повідомлено про підозру у 41 провадженні [2].

Криміналістична характеристика злочину є невід'ємним елементом окремої методики розслідування, оскільки відомості про механізм вчинення злочину мають важливе значення для цілеспрямованого, ефективного та якісного розслідування. Але і дотепер ще не склалося єдиного уявлення про поняття і структуру криміналістичної характеристики злочину. На наш погляд, принципових розходжень у визначенні її змісту немає, а відмінності в тлумаченні цієї наукової категорії обумовлені різними науковими підходами до вирішення даної проблеми.

Криміналістична характеристика злочинів певного виду або групи розглядається, насамперед, як система відомостей про елементи механізму їх вчинення, які важливі для побудови методики розслідування. На наш погляд, найбільш точне визначення криміналістичної характеристики щодо предмета даного дослідження сформульовано О. Н. Колесниченком та В. О. Коноваловою, відповідно до якого під криміналістичною характеристикою злочину розуміється «система відомостей (інформації) про криміналістично значущі ознаки злочинів даного виду, що відбиває закономірні зв'язки між ними і служить побудові та перевірці слідчих версій для вирішення конкретних завдань розслідування» [3, с. 16]. З цих позицій криміналістична характеристика злочинів може розглядатися як інформаційна модель, що відображає узагальнені ознаки елементів злочину та їх закономірних

(кореляційних) зв'язків. Усі елементи криміналістичної характеристики злочину взаємозалежні та виявлення внутрішніх зв'язків дозволяє, пізнаючи один з елементів системи правопорушення, здобути знання про інші елементи та в кінцевому підсумку вдало розслідувати кримінальне правопорушення.

Ми вважаємо за доцільне розглядати методіку розслідування пожеж, вчинених шляхом підпалу як єдину, незалежно від об'єкта посягання, причин виникнення пожежі й мотивів злочину. Обґрунтованість такої позиції підтверджується даними, отриманими аналізом результатів вивчення судово-слідчої практики. Засобом заподіяння злочинної шкоди при підпалах є вогонь, який залишає певного виду сліди, що характеризують умови виникнення, напрямок розвитку горіння та ін. Тому у кримінальних провадженнях даної категорії на початковому етапі розслідування необхідно встановити причину виникнення пожежі і на підставі цього визначити спосіб учинення злочину, особу злочинця, форму вини, мотив і мету злочину. Крім того, слід звернути увагу на те, що всі пожежі підпорядковані однорідним умовам виникнення й розвитку. Пожежа не являє собою випадкового, стихійного явища. Виникнення пожежі є результатом збігу цілого ряду обставин, що й обумовлюють її причину.

Ми погоджуємось з науковцями, які виділяють наступні елементи криміналістичної характеристики: предмет злочинного посягання (речі матеріального світу, якими прагнуть заволодіти злочинці – гроші, цінності, майно тощо); способи вчинення злочину (складаються зі способів підготовки до вчинення злочинних дій, безпосереднього вчинення злочину та способів приховування (маскування) злочинних дій); «слідова картина» події (комплекс матеріальних та психофізіологічних слідів, що притаманні певному виду (групі) злочинів та певним способам та етапам його вчинення); характеристика особи злочинця (характеризується фізичними, соціально-демографічними даними; чинниками, що мали вплив на формування і здійснення злочинної мети, створення злочинної групи, розподілу ролей між співучасниками тощо); характеристика особи потерпілого (демографічні дані, відомості про спосіб життя, риси характеру, звички, зв'язки і стосунки, ознаки віктимної поведінки тощо)» [4; 5, с. 350; 6, с. 17; 7, с. 31].

Щодо умисного знищення чи пошкодження чужого майна, вчиненого шляхом підпалу, то основними елементами будуть спосіб вчинення злочину, типові сліди та характеристика особи злочинця. Способи вчинення злочину, наслідком якого стало виникнення пожежі, на наш погляд, посідає ключове місце у структурі криміналістичної характеристики злочинів даної категорії. Ми поділяємо думку авторів, які до змісту способу злочину включають комплекс (систему) діянь злочинця з підготовки, вчинення і приховання злочину, обумовлених метою злочинного діяння, властивостями особи злочинця й обстановкою (об'єктивними і суб'єктивними факторами), результати яких відбиваються на матеріальних та інтелектуальних слідах, що характеризують психічні й фізичні риси особи злочинця. Знищенню майна,

вчиненого шляхом підпалу, як і більшості інших, властиві дві основні групи слідів: матеріальні й ідеальні. Водночас, специфіка підпалів полягає в тому, що цій категорії злочинів властиві дві групи слідів матеріального характеру. Першу групу матеріальних слідів складають сліди, які характеризують безпосередньо пожежу, як природне явище, причину та механізм її виникнення, напрямок розвитку, інтенсивність і шляхи поширення горіння на різних ділянках. До другої групи потрібно віднести сліди, які характеризують поведінку людей, що мають відношення до виникнення пожежі, тобто різного роду матеріально-фіксовані відображення: рук, взуття, транспортних засобів, знарядь злому й інші подібні сліди. Що стосується особи злочинця необхідно відзначити, що під час опису цього елемента криміналістичної характеристики більшість авторів виходить в основному з вікових, соціально-демографічних, морально-психологічних і других подібних особливостей, що характеризують ту чи іншу особу, з чим ми цілком погоджуємось.

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341-III URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 29.04.2023).
2. Статистична інформація за 2015-2020 роки. Офіс Генерального прокурора : веб-сайт. URL: <https://www.gp.gov.ua/ua/1stat> (дата звернення: 29.04.2023).
3. Колесниченко А. Н., Коновалова В. Е. Криминалистическая характеристика преступлений. Харьков : Юрид. ин-т, 1985. 92 с.
4. Криміналістика. Мультимедійний навчальний підручник. URL: <https://arm.naiu.kiev.ua/books/criminalistics/info/lec22.html> (дата звернення: 29.04.2023).
5. Криміналістика: підручн. для студ. вищ. навч. закл. [К. О. Чаплинський, О. В. Лускатов, І. В. Пиріг, В. М. Плетенець, Ю. А. Чаплинська]. 2-е вид. перероб. і доп. ДДУВС; Ліра ЛТД, 2017. 480 с.
6. Єфімов М. М., Пиріг І. В. Методика розслідування окремих видів кримінальних правопорушень: підруч. Дніпро: Видавець Біла К. О. 2022. 271 с.
7. Криміналістика : підручник : у 2 т. Т. 2 [А. Ф. Волобуєв, О. В. Одерій, Р. Л. Степанюк та ін.]; за заг. ред. А. Ф. Волобуєва, Р. Л. Степанюка, В. О. Малярової; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2018. 312 с.